

Södertörns högskola | Utbildningsvetenskap C
Examensarbete 15 hp | Ledarskap | HT terminen 2009
Programmet för Lärarutbildningen

Solidaritet med svaga och utsatta

**- En uppsats om elevers syn på om
lärare förverkligar detta värde.**

Författare: Stalina Abdo
Handledare: Magnus Rodell

Sammanfattning

Författare: Stalina Abdo

Handledare: Magnus Rodell

HT 2009

Titel: Solidaritet med svaga och utsatta - en uppsats om elevers syn på om lärare förverkligar detta värde.

Bakgrund och syfte

De grundläggande värdena, människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden skolan är satt att förmedla. Värdena anses inte ha någon koppling till verkligheten. Det sägs att det är en fråga om att förvandla orden i Läroplanen år 1994 till handling. Värderingarna har diskuterats i sin helhet, det vill säga inget värde har undersökts enskilt. Problematiken i hur dessa värden är formulerade har lyfts fram. Mot bakgrund av detta är syftet med uppsatsen att studera ett grundläggande värde om huruvida elever anser att skola/lärare har solidaritet med svaga och utsatta med praktisk handling.

Metod

Uppsatsens utgångspunkt är ur ett hermeneutiskt synsätt med en induktiv forskningsansats. Resultatet är en surveyundersökning som bygger på kvalitativa intervjuer med elever som går i årskurs nio, i Annersta Skolan, i Flemingsberg.

Teori

De teorier som utgör uppsatsens vetenskapliga grund är olika definitioner av värdegrunden. I teorin lyfts det fram vad olika författare har sagt om värdegrunden och dess problematik. Värdegrunden diskuteras i förhållande till olika situationer. För att identifiera barns situation när det gäller deras inflytande används Amelie Thams bok: *En bok om de grundläggande värdena och skolan*. För att diskutera mobbning och vad det kan innebära för barn som blir utsatta används boken: *Värdegrunden- finns den?* av Kennert Orlenius. *Värdegrundsboken- om samtal för demokrati i skolan* av Gunilla Zackari och Fredrik Modigh används för att lyfta fram elevers rättsliga status samt visa när värdegrunden kommer till uttryck i skolan.

Slutsatser

Huruvida elever anser att lärare har solidaritet med svaga och utsatta beror på hur pass väl de anser att styrdokumentet har följts. Elever bedömer efter hur deras egen situation har hanterats, av skola/lärare, i relation till styrdokumentet. En slutsats som kan dras är att elever bedömer skolans/lärares insatser efter den hjälp de har fått, det vill säga om hjälpen har varit tillräcklig i just deras fall.

Nyckelord: Värdegrund, grundläggande värden, solidaritet, värderingar, mobbning, trakasserier, kränkningar

Abstract

Author: Stalina Abdo

Supervisor: Magnus Rodell

Autumn Semester 2009

Title: Solidarity with the weak and vulnerable - an essay on the students' views on whether teachers realize that value.

Background and purpose

The basic values, sanctity of human life, individual freedom and privacy, all people have equal value, gender equality, and solidarity with the weak and vulnerable are the values the school is set to pass. Values are considered to have no connection to reality. They say it is a question of turning words into the curriculum in 1994 to achievements. Values have been discussed as a whole; no value has been studied individually. The issue of how these values are formulated has been highlighted. Against this background, the purposes of the paper to study a fundamental value of whether students believe that school/teachers have solidarity with the weak and vulnerable in practice are realized.

Method

This paper is based, from a hermeneutic approach with an inductive research approach. The result is a survey study based on qualitative interviews with students who are in grades nine, in Annersta School, in Flemingsberg.

Theory

The theories that constitute the report's scientific basis are the different definitions of the basic values. In theory, various writers have talked about the value base and its problems. It has been discussed in relation to different situations. In order to identify the situation of children in terms of their influence has Amelie Thams book been used: A book about the core values and school. To discuss bullying and what it might mean for children who become victims, the book: Core values-does it exist? by Kennert Orlenius is therefore used. The book-Values on the call for democracy in school by Gunilla Zackari and Frederick Modigh are used to highlight students' legal status, and show where value basis are reflected in the school.

Conclusions

Whether students believe that teachers have solidarity with the weak and vulnerable depends on how well they believe that the governing documents have been followed. Students judge school / teachers according to how well their own situation has been handled in relation to the steering documents. One conclusion to be drawn is that students judge the school's / teacher's efforts for the help they have received, that is, if the aid has been insufficient in their case.

Keywords: Core values, solidarity, values, bullying, harassments, violations.

Innehållsförteckning

1. Inledning och bakgrund	7
1.1 Syfte	9
1.2 Frågeställning	9
1.3 Problemdiskussion.....	9
1.4 Avgränsning	10
2. Metod	11
2.1 Inledning.....	11
2.2 Positivism kontra hermeneutik	11
2.3 Kvalitativ och kvantitativ metod	12
2.4 Val av surveyundersökning	13
2.5 Datasamling primär- och sekundärdata	14
2.6 Urval av respondenter	15
2.7 Genomförande och bearbetning av intervjuer	15
2.8 Reliabilitet och validitet	17
3. Tidigare forskning	18
4. Teori och begreppsdiskussion	20
4.1 Värdegrund.....	20
4.2 Solidaritet	22
4.3 De grundläggande värdena i förhållande till verkligheten	22
5. Empiri	27
5.1 Undersökning	27
5.1.1 Solidaritet med svaga och utsatta.....	27
5.1.2 Passivitet	28
5.1.3 Kränkande handlingar och problemlösningar	30
5.1.4 Diskussioner och uttryck.....	31
5.1.5 Uppståndelse	32
5.1.6 Många kränkningar	33
5.1.7 Inga kränkningar	33
5.1.8 Agerar alltid mot kränkningar	33
5.1.9 Tar ansvar för att förhindra kränkningar	33
5.1.10 Lär bara ut om ämnena.....	34
5.1.11 Fostra även eleverna.....	34
6. Analys	35
7. Slutsats	41
8. Kritisk granskning av arbetet och förslag på vidare forskning	43
9. Slutord	45
10. Källförteckning	46
10.1 Elektroniska källor	47
10.2 Begrepp	47
10.3 Intervjumaterial	47
11. Bilagor	48
11.1 Intervjufrågor	48

1. Inledning och bakgrund

I detta kapitel kommer en redogörelse för bakgrunden till uppsatsämnet. Därefter presenteras syftet och frågeställningarna. Avslutningsvis förs en problemdiskussion och avgränsningarna fastställs.

I *Läraryboken* står det om 1994 års läroplan, Lpo 94. Den är till för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Läroplanen från år 1994 är styrande för hela skolverksamheten. Denna utgör grunden för undervisningen. I denna står det om de grundläggande värdena. De grundläggande värdena som skolan skall gestalta och förmedla är människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män, samt solidaritet med svaga och utsatta.¹

I Lpo står det att skolan har en viktig uppgift när det gäller att förmedla och hos eleverna förankra de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på. Vidare menar de som har utformat läroplanen att detta skall ske genom individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande.² Det värde som denna undersökning fokuserar sig på är om eleverna anser att lärarna har solidaritet med svaga och utsatta i skolan. Det står även i Lpo att ingen i skolan skall utsättas för mobbning. Tendenser till trakasserier skall aktivt bekämpas. Det står att lärarens uppgift är att uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling.³

Begreppen mobbning, trakasserier och kränkande behandling anser jag hör ihop under samma paraply då svaga och utsatta skall hjälpas. Nationalencyklopedin definierar begreppet mobbning. Det står att begreppet innebär att en eller flera personer trakasserar en annan individ under en längre tid genom psykiskt eller fysiskt våld eller bådadera. Mobbning kan ske i exempelvis skolor och på arbetsplatser. Mobbning kan ske med fysiska eller verbala medel eller indirekt genom utfrysning.⁴

Att kränka någon är enligt Nationalencyklopedin att behandla en person på ett dåligt sätt. Man nedsätter i ord eller handling, eller gör ingrepp i personens rättigheter eller frihet. Att förtala

¹ Läraryboken 2005: 5, 12

² Läraryboken 2005: 12

³ Läraryboken 2005: 17

⁴ <http://www.ne.se/mobbning>

eller förolämpa någon kan vara ärekränkning.⁵ Begreppet trakasserier förekommer i beskrivningar om vad mobbning är, det vill säga att trakassera någon är att mobba. Ordet trakasserier förekommer även i diskussioner om ofredanden (sexuella ofredanden exempelvis).

I styrdokument "Likabehandlingsplanen för Annersta skolan", där undersökningen genomförts, står det om diskrimineringsförbud och annan kränkande behandling. Genom att ta upp styrdokumentets och nationalencyklopedin definitioner av begreppen kränkning, mobbning och trakasserier vill jag påvisa att förklaringarna av orden är ganska likartade. Likabehandlingsplanen säger att begreppet kränkande behandling innefattar t.ex. mobbning, misshandel, ofredande och olaga hot. Med kränkande behandling syftar skollagen enligt likabehandlingsplanen på "ett uppträdande som kränker ett barn eller en elevs värdighet". Mobbning är när en eller flera personer under en längre tid och upprepande gånger utsätts för fysiska eller psykiska trakasserier eller utfrysas av enskilda personer eller grupp.⁶ I styrdokumentet skriver Annersta skolan om trakasserier som något som förekommer i begreppet mobbning och är en del av det. Trakasserier är med andra ord ofredanden och ofredanden kan förekomma på flera sätt.

De grundläggande värdena har diskuterats som en helhet. Det har lyfts fram att det inte är problemfritt att de värden som tas upp i Lpo 94 är de som skall förankras. De som har utformat läroplanerna har genom olika formuleringar trott på att alla är överens om att det är de värden som skall förankras hos eleverna. Robert Thornberg menar i artikeln "Värdepedagogik" att det är naivt att ha denna tro och att detta är ett uttryck för etnocentrism.⁷ Denna tro leder till flera frågor som behöver besvaras. De som har formulerat värdena har inte mycket kunskap om huruvida värdena efterlevs i praktiken och hur eleverna uppfattar värdena.

Lärare kan ha ambitionen att vilja behandla alla lika men det är inte alltid det blir så, och även om läraren tror att denne behandlar alla lika så kanske inte eleverna håller med om detta. Tycker eleverna att värdet har någon koppling till verkligheten? Märker eleverna av att lärare försöker inpränta olika värden? Dessa frågor har skapat mycket funderingar och det är problematiskt eftersom att det finns mindre kunskap om vad elever tycker och känner om

⁵ http://www.ne.se/%C3%A4rekr%C3%A4nkning?i_h_word=kr%C3%A4nkningar

⁶ <http://www.annerstaskolan.huddinge.se/> (planer: år 09/10:s. 5)

⁷ Thornberg 2004: 101

dessa värden. Det finns ett behov av denna kunskap, för än så länge vet vi bara mest om vad de vuxna tycker och tänker om de grundläggande värdena. Det är viktigt för dem som utformar läroplanerna, lärare med mer att känna till elevernas syn på värdet, att lärare skall ha solidaritet med svaga och utsatta. Eleverna kanske har åsikter som är av vikt som de bör ta hänsyn till. Det är eleverna som vet bäst om värdet fungerar i verkligheten, eftersom de har tillgång till händelserna som sker i skolan på ett annat sätt än vad lärarna exempelvis har. Eleverna har vänskapskontakter sinsemellan och får höra saker som lärare inte hör eller ser alla gånger. Eleverna kanske också har förslag på hur värdet bättre kan verkställas och förbättras.

Denna undersökning kommer förhoppningsvis att bidra till kunskapstillväxten ur en utomvetenskaplig syn, det vill säga för samhället utanför skolan och för de som är verksamma inom skolorna. De får möjlighet att ur en liten skala se det ur elevens synvinkel vilket alltid är något man bör ha i åtanke.

1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka om elever anser att lärare arbetar för att hjälpa svaga och utsatta i skolan med praktisk handling. Vidare skall viktpunkten ligga på vad eleverna har för uppfattningar om solidaritet i samband med praktisk handling.

1.2 Frågeställning

Anser elever att det grundläggande värdet att skolan/lärare skall ha solidaritet med svaga och utsatta i Lpo 94 förverkligas i realiteten med praktisk handling?

Hur förverkligas detta värde i praktiken enligt eleverna?

Hur motiverar eleverna sina svar när de anser att värdet inte förverkligas i praktiken?

1.3 Problemdiskussion

De som har utformat Lpo 94 ger intrycket av att alla är överens om att värderingarna som tas upp i Lpo 94 är de som skall förankras. I denna har det skrivits om olika värderingar som lärare/skola skall fostra eleverna efter. Värderingarna skall förankras hos eleverna, men det är inte säkert att lärarna har de värderingar Lpo 94 vill att lärare ska arbeta utifrån. Det kan vara svårt för lärare att förverkliga värderingarna, om de inte håller med om att det är de värderingar som skall råda. Det står även i Lpo, som tidigare nämnt, att lärare skall bidra till

individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande. Jag har upplevt att det finns lärare som anser att det inte ska vara deras uppgift att fostra eleverna utan ser det mer som föräldrarnas uppgift. De vuxna, och då hänvisas det till lärare samt författare, de uttryckt deras åsikter om det grundläggande värdet. Nu är det elevernas åsikter som skall komma fram. Det är eleverna som skall inpräntas med det grundläggande värdet och därför är det viktigt att veta vad de tycker och känner. Det saknas kommunikation mellan de som utformar läroplanerna, de som förväntas implementera det grundläggande värdet samt eleverna- vilka är de som skall inpräntas med det grundläggande värdet.

1.4 Avgränsning

Denna undersökning har sin fokus på att studera elevers syn på det grundläggande värdet- om lärare/skola har solidaritet med svaga och utsatta i skolan med praktisk handling. Anledningen till valet av detta problem är på grund av att Lpo 94 dels har utformats för att vara en sorts säkerhet för elever och dels för att den påvisar riktlinjer som lärare skall efterfölja. Värdegrunden har definierats och problematiserats av olika författare och påvisar denna innebörd. Det är intressant att veta om detta värde är något som elever anser förverkligas i praktiken.

2. Metod

I detta kapitel redogörs för vilken undersökningsmetod som har använts. Vidare kommer skillnaderna mellan hermeneutik och positivism att skildras. Därefter beskrivs kvalitativ och kvantitativ metod samt valet av undersökningsmetod.

2.1 Inledning

Enligt Dag Ingvar Jacobsen *Var, hur och varför?- Om metodval i företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen* kan det finnas många avsikter bakom en empirisk undersökning, men en gemensam avsikt är att alla undersökningar har till syfte att få fram ny kunskap. Vidare menar han att ny kunskap kan vara av två olika sorter, nämligen genuin ny kunskap och existerande kunskap. Den genuina nya kunskapen är något som man inte har vetat om tidigare och kan vara banbrytande enligt Jacobsen. Existerande ny kunskap däremot erhålls då man utmanar tidigare fast kunskap genom att förfina samt utveckla den. Denna kunskap är ett bidrag till en utveckling av något vi människor redan vet något om.⁸ Denna undersökning kan ge ny kunskap om hur en företeelse ser ut vid en speciell tidpunkt. Det är en utveckling och fördjupning av ett ämne som redan har diskuterats.

Samhällsvetenskaplig metod är ett samlingsbegrepp för de arbetssätt forskare väljer att utgå ifrån när de vill skapa kunskap om exempelvis organisationer, olika grupper och individer. Metodläran är olika sätt att gå tillväga för att samla in, bearbeta och sammanfatta informationen så att materialet forskaren samlat in kan göras till kunskap. Metod är ett sätt att undersöka realiteten på.⁹

2.2 Positivism kontra hermeneutik

Det finns två kunskapsteorier inom den samhällsvetenskapliga forskningen. Positivism är den ena. Denna teori är för en användning av naturvetenskapliga metoder då forskare studerar den sociala verkligheten och alla dess delar. Denne tittar på problemets små delar för att sedan försöka förstå helheten. Det som kännetecknar positivismen är att endast de företeelser som kan bekräftas via sinnen är kunskap. Alan Bryman säger i *Samhällsvetenskapliga metoder*, att denna teoris syfte är att få fram antaganden som kan testas. Det är en form av datainsamling. Bryman skriver att man når kunskap genom att samla fakta och på det sättet ta

⁸ Jacobsen 2002: 15

⁹ Andersen 1998: 13

ställning till lagmässiga ändringar. Han förklarar sedan att det är möjligt för vetenskapen att vara objektiv¹⁰

Hermeneutiken har till skillnad från positivismen en kunskapsuppfattning som grundar sig på förståelse och tolkning. Hermeneutiken bygger på ett induktivt synsätt som är beroende av sambandet mellan teori och forskning. Enligt Jacobsen är idealet med en induktiv ansats att forskaren går ut i verkligheten helt utan förväntningar. Forskaren samlar in all relevant information och efter det slår sig ned och kategoriserar de data han/hon samlat in, sedan formuleras teorierna.¹¹ Den deduktiva ansatsen som oftast kopplas ihop med positivismen går ut på att forskaren skaffar sig förväntningar om hur världen ser ut, samlar in information och sedan ser efter om förväntningarna stämmer överens med verkligheten. Bryman skriver om att de inom hermeneutiken menar att samhällsvetenskapens studieobjekt, människor och dess organisationer, skiljer sig från naturvetenskapens studieobjekt. De inom hermeneutiken menar att när forskare studerar den sociala verkligheten krävs det en annan förklaring än den som finns inom naturvetenskapen. Forskaren behöver tolka och förstå det människor säger, det som är speciellt och viktigt för dem. Förståelse av människors beteende är centralt inom hermeneutiken.¹² Valet av hermeneutisk eller positivistisk syn visar vilket metod forskaren tänker utgå ifrån då denne undersöker ett ämne. En forskare kan även använda sig av de båda metoderna, kvalitativ och kvantitativ då han/hon undersöker ett ämne. Det mesta beror på vad det är forskaren vill åstadkomma med sin undersökning och hur forskaren vill att resultatet skall se ut.

2.3 Kvalitativ och kvantitativ metod

Ib Andersen talar om två olika huvudmetoder inom samhällsvetenskaperna i *Den uppenbara verkligheten- Val av samhällsvetenskaplig metod*. Det är kvalitativa metoder och kvantitativa metoder. Det viktiga vid kvalitativa metoder är att skapa en djup förståelse av det problem forskaren studerar genom att samla in information. Vid användandet av denna metod är syftet att ”förstå” och inte försöka ”förklara” en viss företeelse. Detta kan forskaren göra genom att tolka det respondenterna säger. Till skillnad från den kvalitativa metoden så använder forskare den kvantitativa metoden till att förklara företeelser. Detta gör denne genom att exempelvis använda statistik. Orsaken till detta tillvägagångssätt är för att forskaren sedan skall kunna

¹⁰ Bryman 2002: 24, 25

¹¹ Jacobsen 2002: 35

¹² Bryman 2002: 24,25

testa (kvantifiera) resultatet denne fått fram.¹³ Eftersom valet är att utgå ifrån den kvalitativa metoden i denna undersökning finns det olika sätt att gå tillväga för att samla information från människor. Ett av dessa tillvägagångssätt kallas för surveyundersökningar och de förekommer i olika former.

Utgångspunkten i denna uppsats är den kvalitativa metoden, med en induktiv teoretisk ansats med hermeneutisk syn. Ett genomförande med djupgående intervjuer av elever i årskurs nio har gjorts. Anledningen till denna metod är för att vikten skall läggas på att undersöka vad respondenten säger. Syftet är att tolka det och skapa förståelse om det. Denna undersökning har inte som syfte att kvantifiera resultatet. Det negativa med en kvalitativ undersökning är att det inte går att kvantifiera resultatet. Ett annat problem som intervjuare är att denne tolkar det respondenterna säger och sedan väljer ut det som skall framställas i själva undersökningen. När intervjuaren gör på detta sätt kan det anses att han/hon styr det läsaren skall få veta efter vad denne anser är relevant och viktigt. Det är nödvändigt att göra detta för att undersökningen inte skall bli spretig då intervjuaren får in en massa information från respondenterna.

2.4 Val av surveyundersökning

Martyn Denscome skriver om ordet survey i boken Forskningshandboken- För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna. Ordet survey innebär bland annat att en uttömmande och detaljerad granskning genomförs. Att forskaren skaffar fram data för att se efter något. Detta betyder att surveyundersökning enligt Denscombe inbegriper en frågeställning i ett forskningsarbete.¹⁴

Surveyundersökningar innebär direkt kontakt mellan forskaren och respondenten. Genom att ha direkt kontakt, ansikte mot ansikte finns möjligheten för forskaren att bekräfta det respondenten berättar, säger Denscombe. Forskaren kan i det sammanhanget själv känna av om informationen denne får in är ”riktig”. Med detta menas att forskaren kan tyda om informationen är riktig eller inte, genom att exempelvis titta på hur respondenten betar sig.

¹³ Andersen 1998: 31

¹⁴Denscombe 2009: 25

Detta är inte möjligt att göra vid telefonintervjuer eller postenkäter som är andra former av surveyundersökningar.¹⁵

Arbetsättet syftar till att ta reda på om respondenterna tycker att det grundläggande värdet följs med praktisk handling. Det vill säga om de upplever att skolan/lärarna har solidaritet med svaga och utsatta med praktisk handling. Det som utmärker den kvalitativa undersökningen är viljan att se, uttrycka händelser, handlingar, normer och värden utifrån respondenternas synvinkel¹⁶. En surveyundersökning ger möjligheten att göra just detta eftersom att direkt kontakt är möjlig. Därför att den kvalitativa metoden mest lämplig att använda i samband med en surveyundersökning.

Primära och sekundära källor belyser olika saker. En forskare kan använda primära källor (respondenterna) och jämföra det med sekundära källor (böcker, artiklar) för att bekräfta eller förkasta informationen denne samlat in.

2.5 Datainsamling primär- och sekundärdata

En samhällsforskare kan använda sig av två sorters datainsamlingar; primär – och sekundärdata. Information som hämtas direkt från personer kallas primärdata. Detta tyder på att forskaren samlar in informationen för första gången. Informationen samlas in genom metoder som observation, intervju eller frågeformulär.

När en forskare använder sig av sekundära källor innebär detta att informationen har samlats in för ett annat syfte än den forskaren vill belysa. Kvalitativa sekundärdata innehåller texter som forskaren försöker tolka medan kvantitativ sekundärdata exempelvis innehåller räkenskaper.¹⁷

Intervjumaterialet är skrivet för hand, det vill säga intervjuerna har inte spelats in eftersom att eleverna inte ville bli inspelade.

Som läsare kan denne få tillgång till undersökningens intervjumaterial genom att maila till följande adress: Stalina_abdo@hotmail.com

¹⁵ Denscombe 2009: 28,29

¹⁶ Bryman 1997: 77

¹⁷ Jacobsen 2002: 152,153

2.6 Urval av respondenter

Anledningen till valet att intervjua elever i årskurs nio är att de kan utveckla sina svar utförligare än vad elever i årskurs sex, sju och åtta kan göra. Valet av just denna klass beror även på att en relation mellan klassen och mig som forskare, redan etablerats vid tidigare praktik tillfällen som blivande lärare. Samtidigt har de mer erfarenhet på grund av en längre skolgång. Jacobsen förklarar att det är viktigt för forskaren att kunna granska personen denne intervjuar, att respondenten kan ge ”riktig” information om det forskaren undersöker, därför är det viktigt att respondenten har kunskap om ämnet. Forskaren bör bedöma källornas närhet till det denne vill undersöka.¹⁸

Intervjuerna är från elever som talar om händelser de själva har upplevt, sett och märkt av. Med andra ord är detta förstahandskällor, det vill säga primärdata. Genom att använda dessa primärdata är målsättningen att komma fram till ett resultat till frågeställningen. En användning av litteratur där olika författare diskuterar de grundläggande värdena har skett. Denna litteratur jämföras med informationen som samlats in från respondenterna.

2.7 Genomförande och bearbetning av intervjuer

Denna undersökning har baserats på semi-strukturerade intervjuer. En semi-strukturerad intervju går ut på att forskaren har en lista över teman den skall ta upp, ett s.k. ”frågeschema”. Intervjufrågorna behöver inte ställas i samma ordningsföljd och forskaren kan även ställa följdfrågor till respondenterna. Frågorna vid en semi-strukturerad intervju brukar vara allmänt formulerade vilket inte är fallet vid strukturerade intervjuer. Vid strukturerade intervjuer följer forskaren ett frågeschema, målet är att alla respondenter skall möta samma frågor. På detta sätt kan forskaren sammanställa svaren på ett trovärdigt sätt för att frågorna är identiska.¹⁹ Respondenterna för intervjun går i en it- profil (får arbeta med datorer) i årskurs nio. Intervjuerna är utformade på det sätt att frågor som berör det grundläggande värdet berörs, det vill säga svaga och utsatta, hur lärare/skola i relation till värdet agerar och vad elevernas syn på värdet är. Frågor ställdes till alla respondenter men inte alltid i likadan ordningsföljd. Under intervjuerna ställdes följdfrågor och andra frågor som kunde vara till användning i arbetet, därför följdes inte ”frågeschemat”. Svaren från respondenterna beskrivs sedan i berättande form i empiri delen. Exakta ord samt meningar eleverna använt sig av citeras för att påvisa att det är dem som har uttryckt sig på ett särskilt sätt.

¹⁸ Jacobsen 2002: 260

¹⁹ Bryman 2002: 123,127

Trots att frågorna inte ställdes i rätt ordningsföljd till alla elever eller att de tilläts lämna intervjudemat anses en trovärdig sammanställning ändå vara möjlig. Bryman säger att intervjuaren kan tappa kontrollen över respondenten när han/hon tillåter respondenten att tala om annat än frågan som ställs. Detta innebär samtidigt att intervjuaren kan komma in på andra områden som är av vikt²⁰. Det blir rörigt att inte ställa frågor i samma ordningsföljd eftersom det blir svårare och tar längre tid att sammanställa svaren. Det viktiga anses däremot att forskaren får chansen att ställa alla frågor till alla respondenter. Då har forskaren ändå samlat in relevant information.

Bryman hävdar att i en surveyundersökning ligger det viktiga i vad intervjuaren anser vara viktigt. Intervjuaren betraktar avvikelser som störande och att dessa avvikelser inte bör uppstå.²¹ Att respondenterna ibland avvek från ämnet under intervjuerna sågs inte som störande. Denna avvikelse sågs mer som ett tillfälle att få in mer information som kunde vara till användning i arbetet. Syftet var att inte hindra eleverna att få tala om det de ville tala om, att de skulle ha friheten att röra sig kring ämnet eller utanför. En återknytning till frågorna skedde när respondenten hade fått säga det denne ville ha sagt.

Struktureringen av intervjumaterialet skedde på så sätt att alla svar från samma fråga placerades under en rubrik. Därefter gallrades det fram vilka händelser/personer som skulle lyftas fram i undersökningen, beroende på vad de kunde bidra med till undersökningen. Detta gjordes med alla intervjufrågor.

Skolan där undersökningen genomförts heter Annersta skolan och ligger i Flemingsbergs kommun. Det är en grundskola med olika profilklasser. Miljön i skolan ger en ”hemkänsla” då det inte är tillåtet att gå runt i skolan med ytterkläder. Skolan är idag en av de bästa i Sverige från att ha varit en av de sämsta i Sverige. Skolan har sedan 20 år tillbaka gjort stora förändringar i allt från att ha ökat antalet elever, startat upp profilklasser, ökat trivseln för lärare, elever och föräldrar m.m. Lärarnas olika arbetsrum finns bland elevernas korridorer och lärarna är på detta sätt tillgängliga för eleverna och tvärtom.

²⁰ Bryman 1997: 59

²¹ Bryman 1997: 60

2.8 Reliabilitet och validitet

Metoden för att samla in information måste uppfylla två krav. Dessa krav kallas för reliabilitet och validitet. Om metoden är giltig och relevant då har den uppfyllt kravet validitet. Att uppnå detta krav innebär att forskaren undersöker det som är avsett att undersökas, samt att informationen anses vara relevant. Är metoden även tillförlitlig och trovärdig har den uppfyllt kravet reliabilitet. Detta innebär att undersökningen måste gå att lita på.²² Intervjusvaren i denna undersökning är primärdata. Respondenterna talar om egna upplevelser om ämnet som undersöks. Därför har respondenterna uppfyllt kravet validitet. Genom att de är trovärdiga och tillförlitliga uppfyller de även kravet reliabilitet. Hur skall tillvägagångssättet vara för att kontrollera att undersökningen är korrekt? Jacobsen skriver om intern giltighet, som handlar om undersökningens giltighet. Det finns två sätt att validera resultatet och det är att kontrollera undersökning och slutsatser mot andra eller att kritiskt granska själva undersökningen.²³ Svaret är till den frågan är att validera resultatet genom att kontrollera undersökningen och slutsatsen mot sekundärkällor.

²² Jacobsen 2002: 21,22

²³ Jacobsen 2002: 256

3. Tidigare forskning

I detta kapitel kommer det att redogöras för vad som har forskats kring det ämne som undersöks.

I Gunnel Colneruds artikel ”Värdegrund som pedagogisk praktik och forskningsdiskurs” skriver hon om begreppet värdegrund och hur det har blivit ett samlingsbegrepp för olika frågor, problem, fenomen i skolans praktik. Hon diskuterar begreppet värdegrund och hur det har blivit ett samlingsbegrepp för de flesta värdefrågor, moral- och etikfrågor, normfrågor, demokratifrågor, relationsfrågor och livsåskådningsfrågor. Syftet med hennes artikel enligt henne är att urskilja variationen och göra skillnader mellan objekt för de praktiker som omfattas av begreppet värdegrund samt olika forskningsdiskurser som utgör värdegrundsforskning. I artikeln gör hon en taxonomi för olika pedagogiska ansatser utifrån om objektet för undervisning är inriktat mot privata eller offentliga värdefrågor.

I artikeln ”Värdepedagogik” av Robert Thornberg problematiseras det svenska begreppet värdegrundsarbete. Han tar upp olika exempel och tydliggör var problemet ligger i formuleringarna. Han förklarar termen värdegrundsarbete och hur den har kommit att beteckna lärares förhållningssätt till, bemötande av och samtal med eleverna i syfte att påverka elevernas värden exempelvis, enligt skolans värdegrund.

Amelie Tham diskuterar de grundläggande värdena i *En bok om de grundläggande värdena*. Hon skriver om värdena och hur det bör resoneras kring dem. Hon förklarar sin syn på värdena och förklarar att de bör ses som en pedagogisk fråga. Hon resonerar kring hur styrdokumentet skall hanteras i skolorna, hur styrdokumentet bara är en text som måste komma till uttryck i verkligheten. Med detta ställer hon olika frågor om hur en person bör gå till väga för att förhandla orden till handling.

Hon har intervjuat olika personer om deras upplevelser om skolmiljön de växte upp i. Respondenterna berättar om deras syn på de grundläggande värdena och hur de har kommit att ändras genom åren. Där lyfter Tham fram olika aspekter som har kommit att påverka respondenternas sätt att se på de grundläggande värdena. Respondenterna delar med sig av sina åsikter om hur skolan bör agera vid olika tillfällen. De ställer sig även kritiska till hur skolan/lärare ibland hanterar vissa situationer.

I *Värdegrundsboken- om samtal för demokrati i skolan* skriven av Gunilla Zackari och Fredrik Modigh behandlas begreppet värdegrund. Innebörden av begreppet diskuteras och förklaras. Olika frågor ställs och diskuteras så som: Vad är värdegrund för något? Finns det och bör det finnas en gemensam värdegrund i dagens skola och samhälle?

Författaren belyser när värdefrågor kommer till uttryck i verksamheten/skolan och vad det har för betydelse för barn och ungas personliga utveckling. Boken belyser värdegrunden som en pedagogisk fråga och hur detta ställer olika krav på läraren. Denna bok tar upp allt som berör värdegrundsbegreppet. Begreppet i förhållande till skolan, samhället, barn och unga och de som har utformat läroplanerna etcetera.

I boken *Värdegrunden- finns den?* av Kennert Orlenius diskuteras begreppet värdegrund ur olika perspektiv. Han går in på hur läroplanen speglar samhället, och hur värdegrunden är i ständig utveckling beroende på samhällets förändringar bland annat. Sedan skriver han om värdena som skall gestaltas och förmedlas hur de är kompromisslösa och inte förhandlingsbara. Han förklarar att värdena är något folk inom förskolan och skolan måste hålla med om för att kunna verka inom läraryrket. Begreppet förklaras och definieras ur olika perspektiv. Flera ämnen behandlas i boken, en del av dessa ämnen är etik och värden, människans värde, lärarens auktoritet och lärarens makt gentemot eleven. Boken överlag diskuterar och lyfter fram ämnen som berörs av värdegrundsbegreppet.

4. Teori och begreppsdiskussion

I detta kapitel kommer begreppen värdegrund och solidaritet att definieras. Därefter kommer bland annat olika författareshypoteser på de grundläggande värdena i helhet att belysas.

4.1 Värdegrund

Nedan kommer en redogörelse för vad olika författare har sagt om begreppet värdegrund och hur detta tolkas. För att kunna göra denna undersökning är det nödvändigt att ha en begreppsdiskussion. Begreppsdiskussionen reder ut att det finns problematik i ordet värdegrund. Det är viktigt att förstå hur begreppet värdegrund kan definieras för att kunna besvara frågeställningen. Utan definitionens problematiken skulle denna undersökning inte vara möjlig att utföra. Det är även viktigt att förstå vad det innebär att vara solidarisk, därför att i frågeställningen ställs en fråga om elever syn på huruvida lärare har solidaritet med svaga och utsatta.

Pirjo Lahdenperä skriver i Göran Lindes bok: *Värdegrund och svensk etnicitet* om hur ordet värdegrund är skapat av begreppen ”värde” och ”grund” och att detta kan tolkas, beskrivas samt analyseras ur olika synvinklar. Lahdenperä säger att det går att hitta den formulerade värdegrunden i texter om den officiella barnuppfostran som samhället står för. Dessa texter är olika styrdokument för skola och utbildning.²⁴

Det hävdas att skolans värdegrund återspeglar samhällets värderingar och att det är ett uttryck för vad vi människor anser vara viktigt och värdefullt. Det påstås att värdegrunden innehåller de normer som vi människor anser bör vara grundläggande i ett mänskligt liv. Vidare säger Linde att värdegrunden vill samla vårt folk kring de livsregler och ideal som är inpräntade i den svenska traditionen. Värdegrunden handlar om etiska frågor som exempelvis vilka värderingar det är som förmedlas och hur elever skall bete sig mot andra.²⁵

Pia Nykänen definierar begreppet värdegrund i *Värdegrund, demokrati och tolerans- om skolans fostran i ett mångkulturellt samhälle*. Hon förklarar begreppet som en uppsättning normer, värderingar, dygder och målsättningar som enligt henne i Lpo hålls för att vara grundläggande. Vidare säger hon att begreppet värdegrund kan fyllas med dylikt innehåll och

²⁴ Linde 2001: 116

²⁵ Linde 2001: 13, 20

att detta innehåll kan varieras och förändras beroende på hur samhället ser ut.²⁶ Läroplanerna speglar samhället och byggs av de värderingar och uppfattningar som existerar i samhället. Läroplaner är politiska dokument som anger mål och riktlinjer påstår Orlenius.

Vidare skriver han om att värdegrunden skulle kunna antyda att det finns vissa överenskomna värden som är av grundläggande natur. Hur dessa sedan skall tolkas råder det dock enligt Orlenius delade meningar om. Han skriver om innebörden av skolans värdegrund enligt Lpo 94. Han förklarar att läroplaner är något som politiker har kommit överens om och att det är ett resultat av idéer i tiden. Med andra ord, ett uttryck för förändringar som sker i samhälle och skola. Han diskuterar om huruvida värdegrundstexten i läroplanerna skall ses som något beskrivande och något som skall gälla i skolan, eller om det är en beskrivning av hur det tycks att samhället skall se ut. Med detta påpekar han att texten kan tolkas på olika sätt.²⁷

Ola Sigurdson skriver i boken, *Den goda skolan*, att värdegrunden handlar om en uppsättning av värden. Dessa värden är ”människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta”. Detta är det svenska samhällets värdegrund samt den värdegrund skolan är satt att förmedla.²⁸

Gunilla Zackari & Fredrik Modigh säger att begreppet värdegrund dels är svårt och dels okänt för många- särskilt barn och unga. De berättar bland annat att elevorganisationen tolkar värdegrunden som den stämning och de värderingar de möts av i skolan. Däremot hävdar författarna att elever ur en övergripande syn inte vet vad läroplanen innehåller. Vidare säger de att begreppet är politiskt laddat samt beroende av vilken tolkning en individ gör. De förklarar att värdegrunden utgör basen i de nya läroplanerna och gäller för all verksamhet i skolorna. De förklarar vilka värden det är som lyfts fram i läroplanerna såsom Sigurdson även gör. Zackari & Modigh definierar begreppet värdegrund som något som är beroende av sociala relationer och ömsesidiga samtal. De menar att det handlar om att få fram en ”demokratisk mentalitet”.²⁹

²⁶ Nykänen 2008: 37

²⁷ Orlenius 2001: 14,16, 20, 25

²⁸ Sigurdson 2002: 13

²⁹ Zackari & Modigh 2000: 34, 35

4.2 Solidaritet

För att förstå det grundläggande värdet ”att ha solidaritet med svaga och utsatta” bör det först förstås vad det innebär att vara solidarisk eller att ha solidaritet med andra. I nationalencyklopedin beskrivs det vad det innebär att vara solidarisk. Att vara solidarisk innebär att känna samhörighet med –och vill stödja andra människor.³⁰ I *Solidaritetens etik* av Joséf Tischner behandlas begreppet solidaritet. Det förklaras att solidaritet är något som inte får tvingas på en människa, att det är en dygd som föds av sig själv ”spontant ur hjärtat”. Att hjälpa andra skall ske av god vilja. Solidaritetens dygd uttrycker således människans goda vilja. Det står att människor i djupet är solidariska, för att de i grund och botten egentligen är goda. Solidariteten föds ur god vilja och väcker god vilja hos andra. Solidariteten vänder sig till alla och inte emot något. Grunden till solidariteten är vad som är viktigt för varje människas liv. ”När huset brinner måste eldsvådan släckas” är ett uttryck som används i boken.³¹ När nöden ropar måste man handla i tid. Att ha solidaritet med svaga och utsatta är att ställa upp och hjälpa någon som är i behov av stöd etcetera.

I *Solidaritet utan gränser* förklarar Olof Palme vad det innebär att vara solidarisk. Att vara solidarisk innebär enligt honom samverkan och gemenskap mellan människor. Vidare säger han att det är en fråga om solidaritet när det handlar om människor som lever under olika villkor.³² I denna undersökning kommer begreppet solidaritet att förknippas med hjälp, det vill säga om lärare/skola hjälper svaga och utsatta med praktisk handling.

4.3 De grundläggande värdena i förhållande till verkligheten.

I olika böcker har författare diskuterat de grundläggande värdena, de har bland annat skrivit att värdena är fint uttryckta men att de inte har någon koppling till realiteten. Det vill säga att de är svåra att uppnå i verkligheten.

Thornberg skriver om begreppet värdegrundsarbete och hur detta är problematiskt. Han förklarar att det står i läroplanerna att skolan skall förmedla och hos eleverna förankra denna värdegrund³³. Lahdenperä menar att dessa verb, det vill säga orden att förmedla och förankra,

³⁰ <http://www.ne.se/solidarisk>

³¹ Tischner 1984: 17

³² Palme 2006: 161, 162

³³ Thornberg 2004: 101

antyder att värdegrunden är ”fast, färdig och odiskutabel”. Detta synsätt är enligt Thornberg det som är problematiskt.

Han konstaterar att i läroplanerna används formuleringar som ”de grundläggande värden som vårt samhällsliv vilar på och vårt samhälles gemensamma värderingar”.³⁴ I Thornbergs artikel påtalas att det handlar mer om önskemål eller ”normativa” uttalanden än om beskrivningar av verkligheten. Med detta menas att det är en empirisk fråga, i den bemärkelsen att det är svårt att veta om de värden och normer som beskrivs i läroplanerna, är något människor är överens om. Vidare säger författaren att samhällslivet kanske vilar på de värden som är förutsatta att förankras hos eleverna men att det inte är säkert att det är så.³⁵ Thornberg anser att det är naivt av dem som skriver statliga utredningar och styrdokument att tro att de har kommit fram till den fulla sanningen om det som är rätt och fel. Läroplanen syftar till att lärare skall förverkliga värdegrunden och han förklarar att det är svårt att tala om värdegrundsarbete, om lärare inte alls styrs av viljan att implementera läroplanens mål och direktiv. De kanske istället hämtar värden från deras egen bakgrund. Värden handlar om sådant som vi tycker är gott och ont, rätt eller något att sträva efter. Värden utgör kriterier för hur varje individ uppfattar exempelvis människor, handlingar och situationer som goda, värdefulla eller onda och värdelösa³⁶.

Colnerud menar att ordet värdegrund har blivit ett samlingsbegrepp för de flesta värdefrågor som exempelvis moral- och etikfrågor. Författaren menar att moraliska och sociala frågor som väcker uppmärksamhet kallas värdegrundsfrågor. Moraliska och etiska övertramp kan vara saker som intolerans, kränkningar, mobbning och bristande demokrati.³⁷ En belysning av vad författarna har diskuterat ovan har påvisats, de talar mer om en övergripande syn på värdegrunden och hur denna är problematisk. De talar om hur de som utformar läroplanerna vill att skolan ska förmedla och förankra värdena, samt att lärarna ska implementera dessa.

Amelie Tham skriver om de grundläggande värdena. Hon säger att hanteringen av värdena i verksamheten är en pedagogisk fråga. Hon förklarar att det handlar om att förvandla uttrycken i styrdokumentet till verklighet, hon ställer sig frågan: hur gör man orden till handling? Vidare säger Tham att den officiella värdegrunden inte egentligen existerar. Med detta menar

³⁴ Thornberg 2004: 101

³⁵ Thornberg 2004: 101

³⁶ Thornberg 2004: 101, 102

³⁷ Colnerud 2004: 81

hon att det inte finns någon värdegrund som fungerar för alla. Hon skriver att det finns olika personliga värdegrunder och att människor kanske inte riktigt vet var de kommer ifrån, men det styr ”hur man läser, hur man förstår och hur man prioriterar”.³⁸ Tham skriver om vad Lars H Gustafsson säger om barn och samhället. Han menar att samhället vi kommer ifrån har kört över barn. Att samhället inte har respekterat det barnen har att säga eller lyssnat på deras åsikter.³⁹ Det är utifrån detta perspektiv denna uppsats har sin utgångspunkt i. I anslutning till det Gustafsson lyfter fram undersöks det om elever anser att lärare har solidaritet med svaga och utsatta. I denna undersökning är det elevernas åsikter som efterfrågas och som är av vikt.

Thams respondent, Nalin Peggul talar om ansvar och hur skolan skall vara. Hon förklarar att när en kille säger ”jävla hora” till en tjej så tycker hon att hela skolan skall göra allt som behöver göras för att lösa problemet. Att skolan skall tala om jämställdhet och tala om hur kränkt en tjej känner sig när hon blir behandlat på ett sådant sätt. Hon ställer sig frågan var det är för sorts lärare som låtsas att de inte hör och bara går förbi när någon blir kränkt på detta sätt.⁴⁰ Det Peggul talar om handlar i stort sett om hur kränkningar bör hanteras. Det hon säger om att ”skolan skall göra allt som behöver göras” är något som kan förknippas med att lärare skall ha solidaritet med svaga och utsatta. När en person blir kränkt skall skolan/lärare göra allt för att lösa situationen och inte försöka ta den lätta vägen ut genom att exempelvis låtsas att de inte hör.

Orlenius förklarar att mobbning är något en skola aldrig får acceptera därför att det kränker människovärdet och individens integritet. Den mobbade kan bli betraktad som mindre värd, den kan bli utstött och en ”måltavla” för andra. Den mobbades värde får aldrig minska och får heller inte framställas som någon syndabock. Orlenius förklarar att mobbning är en maktfråga där den som mobbar försöker stärka sin position och att offret bara är ett medel som inte tillskrivs ha något egenvärde. Han hävdar att risken för att utsättas för mobbning inte har något med utseendet att göra utan att det handlar om en inre osäkerhet, känslighet och tillbakadragenhet som gör en individ till ett lovligt byte. Mobbare har ett starkt behov att dominera enligt honom. Orlenius menar att skolan måste försöka förstå hur mobbaren tänker och grunden till dennes handlingar. Vidare säger han att det är allvarligt när elever påstår att ”lärarna inte ser, att de inte förstår vad som händer och att de inte förstår att de inte

³⁸ Tham 2000: 7, citat från sid 11

³⁹ Lars H Gustafsson citerad genom Tham 2000: 13

⁴⁰ Nalin Peggul citerad genom Tham 2000: 15

förstår”(Lärarnas tidning 7, 1994). Att leva i en dålig miljö är hämmande för utvecklingen av empatiförmågan. Forskare har enligt honom sagt att om barn upplever att andra bryr sig så lagras dessa erfarenheter och påverkar hur de själva sedan agerar.⁴¹

Elever står i en beroendeställning till läraren eftersom elever i grundskolan måste gå i skolan och får inte välja sina lärare. Läraren har på grund av detta stor makt över eleven. Läraren förväntas även ha en personlig och nära kontakt med varje elev. En lärares mobbning av en elev är väldigt allvarlig med tanke på maktförhållandet som existerar i en sådan relation. Lärare kan agera som ledare, vilket innebär att man måste ha respekt för sitt uppdrag. En sådan roll handlar om att skapa ett förtroende som kan stimulera och motivera andra till att göra bra ifrån sig och även utvecklas.⁴²

Zackari & Modigh säger att det är svårt att få värdegrunden att genomsyra hela verksamheten i en skola. De säger att det inte är ovanligt att värdegrundsfrågor bearbetas vid enstaka tillfällen som t.ex. temadagar. Temadagar är viktiga för att de lägger fokus på en särskild fråga. De säger även att detta arbetssätt inte har någon långvarig effekt på elevers attityder och beteenden. Orsakerna till att värdegrunden bearbetas på detta sätt kan vara olika. Tid och resurser samt kompetens eller brist på kompetens är några av anledningarna. De menar att värdegrunden har inriktat sig på insatser mot dem som bryter mot värdegrunden, istället för att främja demokratiska värderingar. De säger att kränkande behandling har hanterats på ett sådant sätt som att de vore isolerade från den övriga skolverksamheten. De menar att de handlingar som bryter mot värdegrunden i ett långsiktigt perspektiv borde ses som en varningsignal som syftar till att skolans miljö borde ses över i sin helhet. De hävdar att en skola med en ojämn maktbalans och stark social hierarki bidrar till kränkande handlingar och att skolan därför har svårt att motarbeta exempelvis mobbning. Det finns olika sätt att förhålla sig till värdegrunden. De skolor där lärare ger ansvar och arbetar tillsammans med elever för att utveckla ett demokratiskt och jämställt förhållningssätt har goda möjligheter att lyckas motarbeta mobbning. Genom att enbart fokusera sig på kränkande handlingar när man som lärare skall behandla värdegrunden finns det risk för att förvandla värdegrunden till en massa regler. Att arbeta på detta sätt visar endast vad en person inte får göra för att läraren påpekar

⁴¹ Orlenius 2001: 164, citat från s. 166

⁴² Orlenius 2001: 125, 167, 183

felen som sker i olika situationer.⁴³ Dessa arbetssätt får olika resultat, det är viktigt för en lärare att tänka på hur han/hon skall förhålla sig till värdegrunden för att skapa en trygg miljö. Zackari & Modigh säger att elevers rättsliga status är svag och att det inte finns många möjligheter för en elev att överklaga om hon/han exempelvis inte skyddas från kränkande behandling. Zackari & Modigh tar upp ett exempel på en elev som blivit utsatt för kränkning av en lärare. Läraren hade sagt till eleven att denne inte kunde läsa och var dum i huvudet vid flera upprepande tillfällen. Eleven kände sig kränkt och ville polisanmäla både skolan och läraren för att han/hon inte mårde bra på grund av kränkningarna. Eleven avstod från att polisanmäla för att dennes föräldrar var rädda för att eleven skulle få problem med de andra lärarna. Författarna säger att skolplikten inte bara borde vara en skyldighet för föräldrar och elever utan att skolplikten borde vara förenad med skyldigheter för skolan gentemot eleven. De hävdar att lagstiftningen överträds dagligen i skolan utan någon påföljd. Eleverna är hänvisade till de vuxnas goda vilja, insikt och kompetens. De förklarar vidare att en elev måste gå till skolan även om skolan inte har lyckats lösa problem med kränkande handling. Dessutom är föräldrarna skyldiga att skicka sina barn till skolan även om barnens trygghet inte kan garanteras. Att målen verkligen styr verksamheten och uppnås är en fråga om elevers rättsäkerhet, men också att demokratiska beslut efterlevs.⁴⁴

Linde säger att lärare skall utveckla barn genom sitt eget uppträdande.⁴⁵ En lärare sänder inte bra signaler till elever när han/hon kränker en elev. Detta beteende visar endast att det är tillåtet att kränka andra. En lärare skall föregå med ett gott exempel och visa genom sitt eget uppträdande vad ett önskvärt beteende är för något.

⁴³ Zackari & Modigh 2000: 88

⁴⁴ Zackari & Modigh 2000: 84, 85

⁴⁵ Linde 2001:39

5. Empiri

I detta kapitel presenteras den empiri som har samlats från intervjuerna samt delar av Annerstaskolans styrdokument. Egna reflektioner förekommer även i detta kapitel.

5.1 Undersökning

Namnen som används i texten är fingerade då det inte är tillåtet att bruka minderårigas namn utan föräldrarnas tillåtelse. Fokus läggs på det eleverna berättar och vad de upplever. Valet av namn har ingen betydelse i denna undersökning. Svaren har varierat i utförlighet, därför är vissa svar kortare än andra.

5.1.1 Solidaritet med svaga och utsatta

Tio av de 20 respondenterna ansåg att lärare/skola agerar mot kränkningar och trakasserier. De förklarade att de har antimobbingsgrupper och att de oftast kopplas in. Stefan tyckte att lärarna hjälper svaga och utsatta men förklarade att det beror på vilken lärare det är, det vill säga alla lärare hjälper inte till. Enligt eleverna pratar lärarna med eleverna när det uppstår problem, eleverna säger ”vi får alltid stöd vilket känns bra”. Däremot poängterade eleverna att de viktigaste är att stödet har handlingskraft, att situationen förbättras och inte förvärras. Kalle berättade om ett bråk som skedde i skolan och att ingen av de inblandade ville skvallra om vem det var som hade startat upp bråket och vad det hela handlade om. Läraren hade då känt att han behövde mer hjälp och kopplade in rektorn. Efter det hölls det ett möte där de olika parterna fick lyssna på vad rektorn hade att säga om skolpolicyn, han talade om vad som inte var tillåtet. Därefter fick eleverna berätta om själva incidenten och vad som startade då.

De två killarna hade till en början bara bråkat på ”skoj” och att det hela sedan utvecklade sig till ett ”riktigt” slagsmål med undagömda känslor från tidigare tillfällen. Det visade sig att killarna hade sagt saker till varandra som de uppenbarligen hade tagit åt sig av. Bråket som till en början var på ”skoj” kunde inte hållas på den nivån för att killarna fick för sig att det kanske var på allvar för att slagen var hårda. De fick berätta om hur de kände om de tidigare sakerna som hade sagts. De kom överens om att inte kalla varandra ”namn” och inte bråka på ”skoj” heller. Killarna förstod att det kunde leda till något allvarligt och att bråka på ”skoj” inte var något bra för att de aldrig vet hur den andra personen tar det. Konflikten som blossade upp skedde på grund av kränkningar som killarna hade utsatt varandra för. Kränkningar kan

resultera på olika sätt, detta fall resulterade i ett slagsmål. Alla sorts konflikter måste lärare/skola ta itu med eftersom att det kan finnas undagömda orsaker, som till en början inte kommer upp till ytan om inte lärare/skola verkligen diskuterar konflikten som uppstått.

Simone berättade att hon var ny i klassen och i övrigt en person som har svårt att ta kontakt med andra människor eftersom att hon är blyg. På grund av detta var det svårt för henne att bli vän med de nya klasskamraterna. Hur man är som en individ kan ibland sätta en under kategorin svag och utsatt även fast man inte blir utsatt för kränkning, utfrysning etc.

Simone ville bli vän med klasskamraterna men visste bara inte på vilket sätt hon skulle gå tillväga och på grund av det hamnade hon lite utanför den sammansvetsade klassen. Då tog läraren tag i situationen och tilldelade tre elever i klassen uppgiften att visa runt henne i skolan, presentera henne för alla klasskamrater och övriga i skolan. Simone förklarade att lärarens initiativ medförde att hon snabbare kunde bli delaktig i klassen och få nya vänner. Detta var viktigt för hennes trivsel i skolan och för att hon inte skulle bli utsatt. Det är lätt för en ensam individ att bli en måltavla för andra personer och svårare för andra att kränka när en individ är del av en grupp.

5.1.2 Passivitet

Hälften av de 20 respondenterna upplevde att lärare/skola var passiva, saknade handlingskraft och ibland ignorerade situationer som pågick framför näsan på dem. De ansåg inte att lärare/skola har solidaritet med svaga och utsatta. Azra hade upplevt något som fick henne att tappa tilliten för lärarna och skolan. Hon hade blivit utsatt för trakasserier och kränkningar när hon gick i sjunde klass och blev själv ombedd att anmäla händelsen. Hon förklarade att de elever som trakasserade henne endast fick byta klass och på så sätt kunde handlingarna fortsätta mot henne. Det blev bara en anmälan, men själva situationen diskuterades inte med alla involverade och därför blev det aldrig någon lösning på det hela. Azra uttryckte sig på detta sätt ”jag känner inte att skolan följde styrdokumentet där det står hur man ska sköta situationen. Det finns ett gult papper där det står om regler som skall följas i skolan. Att all slagsmål, trakasserier och sådant anmäls men så är det inte, de ljuger!”. Styrdokumentet för Annersta skolan kallas för likabehandlingsplanen, och den säger att skolledningen ansvarar för att upprätta en handlingsplan för att motverka kränkningar såsom diskriminering och mobbning. Handlingsplanen följs upp och lagen följs. När mobbning uppstår eller misstänks skall personalen i skolan anmäla ärendet till samordnaren som är den biträdande rektorn. Samordnaren tilldelar ärendet till två personer ur mobbningsgruppen. Den biträdande rektorn

är samordnare för mobbningsgruppen. Dennes uppgift är att vara kontaktperson för anmälan av misstänkt mobbning, samordnare av insatser och uppföljning, föräldrars och elevers kontakt på skolan. Mobbningsgruppens uppgift är att arbeta aktivt med att utreda och eliminera förekomsten av mobbning. Utredarna ”förhör” de inblandade parterna var för sig och dokumenterar informationen. Ett avtal sluts mellan utredarna och mobbarna att omedelbart upphöra med mobbningen. Uppföljning sker två veckor senare genom nya samtal med både offer och mobbare. Fallet avslutas och rapporteras till samordnaren och denne informerar föräldrarna till de berörda eleverna.⁴⁶ Annerstaskolans likabehandlingsplan säger bland annat att vid hot och våld riktat mot elev från en annan elev att de rekommenderar hemmet att anmäla. Detta gjordes inte i Azras fall, likabehandlingsplanen följdes inte.

En annan elev befann sig i en helt annan situation, Marie kände sig hotad och kränkt av en lärare i detta fall och inte av elever. Läraren hade använt sig av kränkande ord som exempelvis ”pucko” och ”du är dum i huvudet”. Denna lärare hade även sagt till Marie att hon skulle sätta underkänt på henne med glädje. Marie talade med sina föräldrar som i sin tur talade med rektorn om händelsen. Rektorn tog lärarens parti enligt Marie. Rektorn försökte även förmildra hela händelsen genom att säga ”vi glömmer detta denna gång, och om det upprepas igen så pratar vi om det”.

Marie upplevde detta som att rektorn var rädd om skolans fina rykte för att skolan på den senaste tiden hade fått bra publicitet i tidningarna. Det ansågs vara en bra skola och rektorn ville inte förstöra det fina rykte de hade byggt upp. Marie kände sig besviken och otrygg för att ledningen valde att skydda skolans rykte istället för att skydda sina elever i första hand. I denna situation visades det ingen solidaritet med Marie som var utsatt. Annerstaskolans likabehandlingsplan säger att vid hot och våld från utomstående vuxen riktat mot elev att skolan polisanmäler händelsen. Inte heller här följdes likabehandlingsplanen. Skolan valde att agera på ett helt annat sätt som det inte står något om i likabehandlingsplanen. Planen säger vidare att läraren erbjuds om så bedöms nödvändigt en tids tjänsteledighet, att händelsen anmäls till arbetsmiljöverket och att rektorn erbjuder krisstöd bland annat⁴⁷

Stina berättade att det finns en tjej som är utstött, men hon vet inte om lärarna är medvetna om situationen eftersom tjejen fortfarande är utstött. Hon upplevde det som att informationen är

⁴⁶ [http://www.annerstaskolan.huddinge.se/Planer 09/10: s. 6,7](http://www.annerstaskolan.huddinge.se/Planer%2009/10%20s.%206,7)

⁴⁷ [http://www.annerstaskolan.huddinge.se/Planer 09/10: s.11](http://www.annerstaskolan.huddinge.se/Planer%2009/10%20s.%2011)

bristfällig, att det är svårt att veta om lärarna har kontroll över det som sker i skolan. Det fick henne att känna sig otrygg för att hon ibland funderar över om personen som är utstött har fått hjälp.

Flera av respondenterna berättade om liknande händelser. Att det har skett bråk och trakasserier och att lärarna inte har gripit in. De berättade att anti-mobbning gruppen inte alltid kopplas in vilket de tycker ska göras i alla lägen. När skolan/lärare inte får de elever som gör livet surt för andra att förstå, att det de gör får andra att må dåligt skapar detta en känsla av otrygghet hos eleverna. Som Emelie uttryckte sig ”det får en att tänka till, lärarna finns inte till hands”. Vem ska man då vända sig till för att få hjälp? Olle valde att uttrycka sig på följande sätt ”det är mycket prat men lite verkstad”. Lärarna är duktiga på att prata förklarade han, men det är inte mycket som förändras. Det står i Annerstaskolans handlingsplan att när fall av misstänkt mobbning uppstår eller misstänks skall personalen anmäla händelsen till samordnaren och överlåta hela ansvaret till mobbningsgruppen⁴⁸.

5.1.3 Kränkande handlingar och problemlösningar

Majoriteten av respondenterna har bevitnat kränkande handlingar, själva upplevt och utsatt andra för det. Den större delen av eleverna berättar att de säger till när de ser eller hör att någon blir kränkt eller trakasserad. Eleverna berättar att de hör hur andra elever talar illa om andra och på så sätt kränker. Maria sa ”jag ser det ur en moralisk synvinkel, att ingen är bättre än någon annan, man skall rannsaka sig själv innan man kränker någon annan”. Elisa var ny i klassen och fick erfara hur det var att vara utstött. Hon berättade att eleverna i klassen främst tjejerna grupperade sig. De ville inte ha något med henne att göra för att hon var ny. När lärarna gick emellan för att lösa situationen, visade det sig senare att anledningen till att det uppstod grupperingar var att få henne att känna sig utanför. De andra tjejerna ville inte att Elisa skulle få all uppmärksamhet av killarna i klassen. Tjejerna kände av konkurrens gällande killarna i klassen och ville därför frysa ut henne. Det finns ett skäl till varför denna nya elev blev kränkt av de andra tjejerna i klassen. Det är viktigt att ta reda på orsaken till varför elever kränker andra för att komma fram till en lösning. Det är viktigt att få de involverade att inse vad de gör. Lärarna kallade alla involverade till ett möte för att vädra alla känslor. De lät dem prata ut om hur de kände och varför denna situation uppstod i första hand.

⁴⁸ [http://www.annerstaskolan.huddinge.se/ Planer 09/10: s. 8](http://www.annerstaskolan.huddinge.se/Planer%2009/10%20s.%208)

Lärarna instruerade tjejerna att föreställa sig den andres sits för att visa det ur den andres synvinkel. På detta sätt kunde lärarna påvisa hur den utsatta känner sig och varför den som utsätter handlar som den gör och hur den känner. Tjejerna kommer nu överens eftersom att de har valt att respektera varandra.

I detta fall hade tjejerna som kränkt den nya eleven påverkat varandra genom att prata om hur hon nu kommer få all uppmärksamhet på grund av att hon är ny i klassen. ”Alla vill veta hur hon är, de är nyfikna och då tappar de intresset för oss som alltid har haft uppmärksamheten”. Tjejernas osäkerhet och rädsla för att inte vara lika intressanta eller populära längre var orsaken till kränkningen och utfrysningen.

Det finns likartade situationer som har uppstått med det är inte alltid de löser sig lika bra. Elever berättar om att trots lärare har gått emellan för att lösa situationer så kan kränkningarna fortsätta. Det finns elever som vägrar ta till sig det lärarna har sagt och därför finns ”hatet” kvar som en elev sa mellan de inblandade när lärarna inte är närvarande. Vissa elever vägrar helt enkelt ta till sig det lärarna försöker inpränta i dem om respekt och tolerans och varför det är viktigt. Det kan finnas flera orsaker till detta beteende. Att ta till sig kritik kan för vissa elever vara svårt. De kanske utövar makt över andra elever och så skall det komma en vuxen person som skall säga vad som är rätt och fel kan vara svårt när det är eleven själv som sätter upp ”spelreglerna”. Om elever som utövar makt visar att de tar till sig av lärarens kritik så kanske de tror att de tappar lite av sin makt och på så sätt inte är lika skräckinjagande. Det kan vara försök att skydda sitt ”territorium”. Andra orsaker kan vara att eleverna helt enkelt inte anser att det är lärarens sak att lära dem om vad som är rätt eller fel, eller att de har delade åsikter om vad som är rätt eller fel. Det kan även vara brist på en kontinuerlig kommunikation. Om en lärare inte talar med en elev särskilt ofta och sedan tillrättavisar eleven då kan eleven tänka vem tror han att han är för att han skall säga till mig hur jag skall vara. Tillrättvisningen saknar effekt då eleven kanske känner att läraren inte har någon rätt att tilltala honom på ett tillrättavisande sätt, vilket eleven inte skulle känna om läraren pratade med honom/henne oftare.

5.1.4 Diskussioner och uttryck

Här behandlas vilka tillfällen en lärare använder för att diskutera beteenden och på vilket sätt detta beteende lyfts fram. Läraren talade till klassen om betygen som inte såg särskilt ljusa ut, då tog han tillfället i akt att tala om bråken som skett i denna klass. Frågade eleverna- vad är

det som händer? Läraren talade om för eleverna om deras potential och vad han hade för förväntningar på dem. Läraren berättade om hur han utanför klassrummet hört elever säga om hur de ”tycker om att slå en viss person”. Han talade om detta och sade hur fel detta beteende var och varför man inte kan bete sig på detta sätt. Eleverna berättade att läraren bad eleverna skriva ner hur de skall bete sig i klassrummet och utanför för att alla skall känna sig trygga och lugnare i skolan. Detta var ett tecken på att alla varken kände sig trygga eller lugna. Läraren sade att detta påverkade stämningen i klassrummet och utanför men att det även påverkade deras betyg. Läraren sade ”du vet hur du skall bete dig, men gör du det du skall göra? Tar du ansvar för dina betyg och för att gruppen skall fungera? Hur kan vi förbättra situationen? Har ni förslag?”.

Eleverna berättade att de hade en temavecka om fördomar, diskriminering och om önskvärt beteende. De kallade denna temavecka för ”En värld vi vill leva i”. Detta var ett tillfälle som skapats av deras lärare, han ville att de skulle få en chans att tala om dessa saker som han själv anser är oerhört viktiga. Här fick eleverna utveckla sina svar. Vad de anser att fördomar är för något och hur det skapar tillfällena för kränkningar. Läraren sade till eleverna att han ville veta vad de tyckte om hur de skall bete sig mot sin medmänniska. Vad är rätt beteende? Hur påverkar vårt beteende andra människor? Dessa saker diskuterades mellan eleverna och läraren.

5.1.5 Uppståndelse

Majoriteten av eleverna upplevde att diskussioner endast uppstod när något hade hänt, exempelvis om några i skolan hade slagits, sagt fula ord till varandra, talat illa om andra eller förstört skolans egendom. Då talar lärare om för eleverna att de måste bete sig väl, vara snälla mot varandra, inte bry sig om vad andra tycker och tänker när de säger något illa. Flera av respondenterna uttryckte att de önskade att de kunde diskutera mer med lärarna. De ville kunna diskutera på ett öppet sätt och berätta om vad de tycker och tänker så som de gjorde med mig under intervjuerna. De tyckte att det var trevligt att göra det, de kände att de fick en chans att vädra sina åsikter och förklarade att dem kände en stor lättnad. Genom att berätta sina åsikter och tala om de på ett öppet sätt ansåg eleverna att det kunde förbättra skolmiljön. De förklarade att de på det sättet skulle kunna förstå varför vissa personer exempelvis kränker eller trakasserar andra elever eller att de bara får höra anledningen till varför de beter sig som de gör. De trodde att sådant kunde hjälpa många elever att trivas bättre i skolan. Eleverna tyckte att det var viktigt att tala om respekt, hur man skall bete sig mot varandra, acceptans

och tolerans i andra sammanhang än bara när det uppstår en problematisk situation i skolan. De ansåg att skolan och lärarna måste visa att sådant är viktigt att tänka på hela tiden, och att de uppmärksammar felaktigt beteende. De ansåg att om man bara talar om sådant när problemen verkligen dyker upp till ytan så lär man aldrig få veta vad som döljer sig under ytan. De förebygger inte kränkningar och trakasserier utan löser dem endast när de har blivit för stora att undvika. De förklarade att de agerar när de märker att det stör lektionerna och skolmiljön i övrigt.

5.1.6 Många kränkningar

Majoriteten upplevde att det sker många kränkningar i skolan. En elevs syn på detta var att de som kränks försöker visa utåt att de inte tar åt sig, fast än det är självklart att de blir ledsna och känner sig utsatta. Hur Anna själv kunde förstå det förklarade hon med att ”det är ju bara att sätta sig in i den utsattes sits, jag själv skulle ha blivit ledsen men jag skulle inte låta dem som var dumma mot mig se att jag hade tagit åt mig”

5.1.7 Inga kränkningar

Endast ett fåtal respondenterna svarade att de inte märkte av kränkningar i skolan. De tyckte att det var relativt lugnt, att eleverna trivs och är trevliga mot varandra. De berättade att närvaron av lärare i korridorerna var hög och att det kanske därför inte sker mycket problem i skolan. De menade att lärarna är synliga vilket kanske medför att eleverna känner sig iaktagna och inte vågar göra något dumt.

5.1.8 Agerar alltid mot kränkningar

Det var fem av 20 respondenter som sa att de alltid agerade mot kränkande handlingar. De förklarade att de antingen berättar för någon ansvarig i skolan som kan lösa situationen eller agerar själva genom att säga till.

5.1.9 Tar ansvar för att förhindra kränkningar

Majoriteten av respondenterna berättade att de endast tar ansvar om det är någon de känner, annars brukar de inte bry sig. De känner mer ansvar för folk de känner än någon de inte känner. De anser sig ha en skyldighet och berättar även att det är svårt att inte ta ansvar om det är någon de känner.

5.1.10 Lär bara ut om ämnena

Tre av 20 elever svarade att skolan endast ska lära ut om de olika ämnena. De ansåg att det är föräldrarnas uppgift att fostra barnen. De tyckte att skolan i den biten inkräktar på föräldrarnas territorium eftersom att skola och föräldrar kan ha delade åsikter på hur man skall fostra. Respondenterna sa även att de kan bli förvirrade av att föräldrar och lärare fostrar på olika sätt. De menar att detta påverkar deras beteende eftersom att de inte vet vilken fostran det är som skall gälla i skolan. Ska det de lär sig i hemmen gälla i skolan och ska det de lär sig i skolan gälla i hemmen?

5.1.11 Fostra även eleverna

Majoriteten tyckte att det är lärarnas uppgift att även fostra eleverna. Om inte lärarna skall fostra eleverna så skulle problemen med kränkningar och trakasserier bli ännu fler. Vem skulle hjälpa de svaga och utsatta om lärare inte får tala om för elever vad som är rätt och fel? Samtidigt tycker de att det borde finnas en gräns för vad lärarna får fostra om. De tyckte att om de exempelvis skall fostra efter en speciell religiös inriktning, då är det något som skall passa alla individer. Andra respondenter nämnde att det är trevligt att lärare fostrar elever, att de bidrar till att skapa en bra skolmiljö. Eleverna känner sig trygga och lugna när de vet att det finns lärare till hands som kan påverka situationer. Det är viktigt att de har den uppgiften förklarade respondenterna

6. Analys

I detta kapitel kommer resultatet från intervjuerna att analyseras samt diskuteras utifrån de teorier som tidigare nämnts under arbetets gång.

Det finns elever som anser att det inte är skolans uppgift att fostra eleverna. Eleverna menar att det kan uppstå problem för att det skapar förvirring. Eleverna vet inte vilken fostran det är de skall ta till sig av, vilket sätter dem i en svår sits. De kan hamna i situationer där skolan kanske tycker att de agerar fel men i hemmet skulle agerandet kanske vara rätt. Sedan finns det de elever som vill att lärare skall fostra elever och lyfter fram flera viktiga synpunkter. Det kan som de säger uppstå fler kränkningar och trakasserier om lärare inte får fostra. Svaga och utsatta skulle inte få någon hjälp och skulle vara tvungna att klara sig på egen hand. Det skulle inte finnas någon där som kunde tala om för andra när de gör rätt eller fel. Det kanske inte skulle vara en bra skolmiljö att vistas i för elever och för föräldrar att skicka sina barn till. Det skulle inte vara en trygg miljö, någon säkerhet skulle inte existera.

Det Thornberg säger om värdegrunden och hur denna är problematiskt är en viktig aspekt i denna avseelse. Han har förklarat att värdegrunden inte är en beskrivning av verkligheten utan att den är mer beskrivande och visar hur man *bör* förhålla sig till vissa saker. Det Lahdenperä försöker säga om värdegrunden och hur denna anses vara odiskutabel är liksom det Thornberg säger intressant, i den bemärkelsen att värdegrunden och dennes formulering inte är felfri. De som har format läroplanerna verkar med deras formuleringar tro att värdegrunden är odiskutabel men om detta jämförs med elevernas åsikter angående frågan (se bilaga, fråga fem) att skolan inte skall fostra visar det motsatta. Det bevisar att alla inte är överens om att det är denna värdegrund som skall förankras. Än så länge verkar det bara vara en beskrivning, en önskan hur skolan skall se ut. Dessutom anses den varken vara odiskutabel eller fullständig om man tolkar elevernas synpunkter ovan. Att värdegrunden är den fulla sanningen om vad som är rätt och fel kanske borde ses över, eller räknas inte elevernas åsikter om värdegrunden? I Thams bok sägs det att barns åsikter inte har respekteras och att samhället vi kommer ifrån inte har tagit hänsyn till barnen. Detta är något vuxna skall fundera över, de skall ställa sig frågan om det är så de vill att samhället och skolan skall se ut.

Thornberg menar i sin artikel att de som utformar läroplanerna har kommit fram till värderingarna och tittar man på hur eleverna har uttryckt sig, även om det var en liten del av respondenterna så är det iallfall åsikter. Dessa åsikter går emot det som har fastställts av dem som har utformat styrdokumentet. Att sedan tro att även lärare är överens om att värdegrunden är fullständig är också fel. Så som det nämnts tidigare i detta kapitel att det finns elever som tycker att lärare inte skall fostra elever, kan det även finnas lärare som tycker detsamma. I vilket läge befinner sig lärarna i då? Skall de följa styrdokumentet och därmed bryta mot sina egna principer om vad de anser är rätt och fel? Tham uttrycker sig lite likt Thornberg genom att säga att hanteringen av värdegrunden är en pedagogisk fråga. Hon tar upp en viktig synpunkt tycker jag. Hon reflekterar över hur man förvandlar orden i styrdokumentet till verklighet. Elevernas åsikter visar att det finns mer jobb att utföra när det gäller att förvandla ord till handling.

Om man tittar på situationen där Azra blev mobbad och förövarna endast fick byta klass, ansåg Azra inte att styrdokumentet följdes. Därför är denna synvinkel viktig. Det handlar inte bara om att formulera en massa fina ord, det viktiga är att skolan ser till att dessa ord blir verkliga, så att elever som Azra som blivit utsatta känner tillit för skolan.

Mobbning får aldrig accepteras, säger Orlenius, för att den kränker en människas värde. Han påpekar att lärare/skola måste förstå vad orsaken till handlingarna är och hur en som mobbar andra tänker. Det räcker alltså inte bara med att flytta förövarna till en annan klass som det gjordes i Azras fall. Skola/lärare riskerar den mobbades säkerhet när de inte tar itu med problemet. Det är som att säga ”här stör du vår verksamhet men det är okej att fortsätta om du gör det i en annan klass”. De förflyttar bara problemet på detta sätt och gör det till någon annans problem. Detta är inte att ha solidaritet med svaga och utsatta. En lärare måste i alla lägen konfrontera och lösa ett problem på ett riktigt sätt. Elever skall kunna känna att lärare gör allt för att hjälpa dem. Sättet Azras situation hanterades på, visar inte att skola/lärare gjorde allt för att hjälpa henne. Nalin Pekgul i Thams bok förklarade att skolan bör göra allt för att lösa en situation där en elev har känt sig kränkt. Att vända ryggen till och ignorera kränkningar eller ta den lätta vägen ut och se det som en lösning borde aldrig accepteras. Handlar lärare på detta sätt innebär det att de bryter mot värdegrunden. Då har läraren inte visat solidaritet med svaga och utsatta. Azras reaktion och sättet hon uttryckte sig på bevisar just detta.

Azra tyckte att skolan/lärarna ljugar om att mobbning anmäls. Orlenius säger att det är farligt när elever känner att lärare varken förstår eller ser det som händer. Han förklarar att leva i en dålig miljö kan hämma utvecklingen av empatiförmågan. Om elever upplever att andra bryr sig kan det påverka deras sätt att agera. Detta är ingen konstig teori tycker jag för att om elever som Azra känner att vuxna ljugar så kan de tappa tilliten för dem. Eleverna kommer inte känna att de vill berätta något vid nästa tillfälle det sker något, eftersom att de redan vid ett tillfälle upplevt att de inte har fått hjälp. Det förstör utvecklingen av relationen med de vuxna och kan även mycket möjligt minska empatin för andra. De kanske tänker att ”varför skall jag hjälpa andra när jag inte fick hjälp, de får klara sig själva”. Detta tänkande skulle nog inte vara omöjligt för en elev som upplevt att den inte fått hjälp tidigare.

Fler respondenter berättade om att mobbningsgruppen inte alltid kopplas in. Det fick dem att känna sig otrygga. Eleverna berättade att det är viktigt att lärarna får elever som mobbar andra att förstå vad deras beteende gör. Att det får andra att må dåligt. Elever skall inte behöva tänka på vem de kan vända sig till för att få hjälp eller känna att lärare inte finns till hands. Det står i likabehandlingsplanen att alla fall av mobbning skall anmälas till samordnaren. Att en elev inte vet vem den skall vända sig till för att få hjälp är ett stort problem. Ett problem är att elevens trivsel i skolan blir förstörd. Skolan skall vara en plats där elever skall trivas. Dessa elever anser jag skall få känna, att lärare har solidaritet med svaga och utsatta. De skall känna som de elever som anser att lärare/skola har solidaritet med svaga och utsatta, de skall känna att de alltid får stöd. Gör de inte det så är det något fel. Elever som blir utsatta för kränkningar skall få känna att deras problem blir lösta på ett bra sätt. En lärare/skola måste gå till grunden med varför den som mobbar handlar som den gör och förklara varför ett sådant beteende inte är okej. Genom att flytta på en som mobbar till en annan klass räcker inte, problem kan inte lösas på detta sätt. Diskussioner måste förekomma. Orsaken till kränkningar måste komma fram för att det i nästa steg ska vara möjligt att arbeta på ett förebyggande sätt.

Simone befann sig i en situation där hon var utanför gemenskapen och detta såg läraren för att han valde att se att det fanns ett problem. Problem får inte ignoreras då det finns en stor risk att problemet förvärras och tillslut blir för svårt för att kunna lösas. Situationen där Elisa blev utfrys av tjejerna i klassen visade att det fanns underliggande orsaker. Orsaken till kränkningen var inte att tjejerna ogillade henne eller tyckte att hon var dum. Orsaken var att hon nu var den som fick all uppmärksamhet av killarna i klassen. Konkurrens, osäkerhet och rädsla för att förlora uppmärksamhet tjejerna fått av killarna var anledningen till kränkningen.

Hur skall lärare/skola kunna ha solidaritet med svaga och utsatta med praktisk handling om de inte väljer att undersöka ett problem? Att en skola/lärare visar att denne finns där som stöd eller att styrdokumentet säger att de skall ha solidaritet med svaga och utsatta, räcker inte. Ord måste förvandlas till handling som Tham säger. På detta sätt är det möjligt att ha solidaritet med svaga och utsatta. Detta är centralt, lärare måste agera för att ordet solidaritet skall ha en betydelse.

De elever som sagt att lärare är passiva har genom sina berättelser och erfarenheter påpekat att det inte räcker att visa att lärare finns där som stöd. De menar att skola/lärare måste visa mer handlingskraft genom att förvandla orden i styrdokumentet till verklighet. De elever som har ansett att skola/lärare har solidaritet med svaga och utsatta har även de påpekat att det viktigaste är att det finns handlingskraft samt att situationer blir lösta. De har till skillnad från de som anser att lärare/skola är passiva alltid känt att de får stöd. Att visa stöd som lärare kanske räcker för vissa elever men det kanske beror på situationen eleven har befunnit sig i, den situationen kanske inte har krävt mer. Varje situation är unik och med detta menar jag att det inte går att agera på samma sätt varje gång en situation uppstår. Ibland krävs det inte särskilt mycket för att lösa en situation, det kan räcka med lite stöd och andra gånger krävs det mer än bara stöd. Det krävs att visa att ord inte bara är ord utan att det även finns handling bakom orden.

Maries situation där hon blev kränkt av en lärare som använde sig av kränkande ord är väldigt problematisk. Vad har hänt med värdet att skolan skall ha solidaritet med svaga och utsatta? Skall skolan tänka på att deras rykte inte skall bli förstört eller skall de skydda sina elever i en sådan situation? Svaret är självklart eftersom att likabehandlingsplanen för skolan säger att hot från en vuxen riktad mot en elev skall polisanmälas. Detta visar att skolan handlade fel och sådana fel är inte acceptabla. Skolan skall i alla lägen visa solidaritet med svaga och utsatta oavsett vem det är som har kränkt. Det skall inte vara någon skillnad på en elev och en lärare. Alla skall behandlas på samma sätt.

Eleven befinner sig i en beroendeställning till läraren för att denne har stor makt över eleven. Eleven måste gå till skolan och har ingen möjlighet att välja sina lärare. Därför är det viktigt att skolan skyddar elever gentemot sådana kränkningar. En kompromiss får aldrig ske, en elevs säkerhet skall alltid vara första prioritet. Att det går så långt att skolan måste lösa en sådan situation är tråkigt för att läraren måste ha respekt för sitt uppdrag, och det innebär

bland annat att inte missbruka sin makt gentemot elever. Detta är en etisk fråga, det är lärarens skyldighet att skapa ett förtroende för att kunna motivera elever att prestera. Om detta förtroende bryts misslyckas därmed läraren till att motivera eleven att prestera eller att utvecklas som individ.

Zackari & Modigh tar upp ett liknande exempel som Maries och förklarar att elevers rättsliga status är svag. En elev hade liksom Marie blivit utsatt för kränkningar av en lärare men föräldrarna ville inte anmäla händelsen för att de var rädda för att deras barn skulle bli dåligt behandlad av andra lärare. Om en lärare kan kränka en elev, vad är det som säger att andra lärare inte kommer att bete sig på samma sätt? Finns inga garantier för att samma situation inte kommer att uppstå igen. Föräldrarnas och elevens förtroende för lärare/skola blev i detta fall förstörd. Om en elev skall ha skolplikt så borde denna skolplikt även innebära att skolan har en skyldighet gentemot eleven säger Zackari & Modigh. Skyldigheter och plikter skall inte enbart komma från ett håll särskilt när elever befinner sig i beroendeställning till sina lärare. På något sätt måste en elevs värdighet kunna garanteras, med detta menar jag att elever inte får kränkas av lärare. De etiska principerna som råder i skolan definierar tydligt att sådana handlingar inte får förekomma. Mycket arbete läggs i skolan på att förhindra mobbning mellan elever men missar att förebygga lärarnas beteende gentemot elever.

Författarna säger vidare att lagstiftningen överträds ofta. Detta är inte något som bör accepteras. Linde säger att en lärare skall utveckla elever genom att föregå med ett gott exempel. Att en lärare kränker en elev innebär givetvis att denna lärare inte är en bra förebild. En skola som bryter mot olika värden tyder på att miljön i skolan inte är så bra och borde åtgärdas. Zackari & Modigh säger att värdegrundsfrågor bearbetas vid enstaka tillfällen. De förklarar att det är svårt att få värdegrunden att lysa igenom i hela verksamheten. Detta är skälet till därför den oftast behandlas vid temadagar. De menar att denna arbetsmetod inte förbättrar elevers beteenden och attityder i ett långsiktigt perspektiv. Eleverna i denna undersökning berättade att de brukar ha temaveckor där de belyser olika frågor. Det blir som författarna säger vid enstaka tillfällen där eleverna får en chans att tala om sådant som läraren anser är viktigt. Eleverna borde få en chans att tala när de känner att de har något att säga. Att de får känna friheten att tala när som helst och inte bara vid temaveckor eller temadagar. Det skulle nog ge en långvarig effekt på deras beteende. Genom att göra på detta sätt skulle diskussionen om värdegrunden kunna hållas vid liv, eleverna skulle liksom lärarna hela tiden bli påmind om hur ett riktigt beteende skall se ut. Majoriteten av eleverna sa liksom Zackari

& Modigh att värdegrundsfrågor endast kom upp till diskussion när något hade hänt. När exempelvis några hade slagits eller sagt fula ord till varandra, det vill säga när värdegrunden hade brutits. Då hade lärarna diskuterat med eleverna om önskvärt beteende.

Zackari & Modigh menar att värdegrunden har inriktat sig mot insatser där värdegrunden har brutits istället för att tala om demokratiska värderingar. Eleverna berättade att de önskade att de kunde tala om olika värdegrundsfrågor utan att något skall ha skett. Det kanske är bra som eleverna säger att tala om värdegrundsfrågor vid andra tillfällen än när bara värdegrunden har brutits. Att diskutera sådana saker i allmänhet kan förebygga kränkande handlingar. Istället för att vänta tills en situation har skett och sedan påpeka att det är fel kan man istället diskutera vid olika tillfällen. På så sätt kanske skola/lärare kan förhindra situationer innan de ens har uppstått genom att diskutera och informera.

Eleverna berättade att de önskade de kunde diskutera på ett öppet sätt med lärare, på detta sätt ansåg de att de kunde få berätta vad de tyckte och kände om olika saker. Detta tyder på att de menar att de inte får många tillfällen att uttrycka sig. Elever är en viktig del av skolan och kan bidra med mycket. De kan ge förslag på hur mobbning kan förebyggas eller hur denna kan hanteras på ett bättre sätt. De skulle kunna diskutera varför elever bara agerar mot kränkande handlingar när det är någon de känner. Elever vet för det mesta vad som är rätt och fel men gör valet att endast agera när de känner en skyldighet gentemot människor de känner. Hur skall skola/lärare göra för att få alla elever att agera mot kränkande handlingar? Vissa elever agerar genom att tala om det för en vuxen, i många fall kan detta räcka och leder till att vuxna försöker lösa situationen. Att diskutera på ett öppet sätt skulle kanske kunna leda till att sådana frågor skulle besvaras.

7. Slutsats

I detta kapitel belyses de slutsatser som skall besvara uppsatsens frågeställning och syfte.

Min frågeställning är: anser elever att, det grundläggande värdet att skola/lärare skall ha solidaritet med svaga och utsatta i Lpo 94, förverkligas i realiteten med praktisk handling? Hur förverkligas detta värde i praktiken enligt eleverna? Hur motiverar eleverna sina svar när de anser att värdet inte förverkligas? Syftet med denna uppsats är att undersöka om elever anser att lärare arbetar för att hjälpa svaga och utsatta i skolan med praktisk handling. Vidare skall viktunkten ligga på vad eleverna har för uppfattningar om solidaritet i samband med praktisk handling.

Huruvida skola/lärare har solidaritet med svaga och utsatta med praktisk handling, har eleverna olika åsikter om. Elever som har blivit utsatta för kränkningar har inte känt att skola/lärare har haft solidaritet med svaga och utsatta på ett riktigt sätt. De menar att hjälpen de fått inte har varit tillräcklig och att agerandet av skola/lärare har varit fel. Eleverna syftade på att styrdokumentet inte har följts, vilket är skälet till att skola/lärare inte har visat solidaritet med praktisk handling. Detta påvisar hur de tänker kring värdet. De förknippar värdet med de riktlinjer som existerar, vilket tyder på att eleverna är medvetna om att det finns skyldigheter från skolan/lärarnas sida. Genom deras berättelser och erfarenheter motiverar dem hur de anser att värdet inte har förverkligats i praktiken. Detta visar att det är något eleverna har erfarenheter av och att det är något de har märkt av. De kunde i detalj berätta vad som skett och hur de kände att de blev behandlade. Vilket visar att eleverna är väldigt medvetna om hur de bör behandlas. De kan skilja på vad som är rätt respektive fel. Dessa elever har utsatts för kränkningar. På grund av att de inte har fått den hjälp de anser att de borde ha fått, har de förlorat tilliten för skola/lärare.

Som tidigare konstaterats är varje situation unik och kräver därför att hanteras på det sättet som är nödvändigt. I annat fall kommer vissa elever uppleva att skola/lärare inte har solidaritet med svaga och utsatta. Stöd är tillräckligt för att vissa elever ska tycka att skola/lärare har solidaritet med svaga och utsatta. Då kanske det bör ifrågasättas vilka erfarenheter eleverna har haft. Att de har känt att de har fått stöd från skola/lärare kanske har räckt i deras fall för att deras tillit gentemot skola/lärare skall vara intakt. De elever som anser

att skola/lärare har solidaritet med svaga och utsatta är de elever som har känt att de har fått stöd samt ansett att lärare finns till hands om det skulle behövas. Med detta sagt, anser vissa elever att skola/lärare har solidaritet med svaga och utsatta med praktisk handling samtidigt som andra elever inte gör det. Orsaken till att det råder olika åsikter om att skola/lärare har solidaritet med svaga och utsatta kan bero på, som sagt, skilda erfarenheter. Erfarenheterna påverkar elevernas sätt att resonera och hur de motiverar sina svar. Detta visar även att värdegrunden inte är fullständig ur elevernas synvinkel. Det olika författare har sagt om hur värdegrunden är en utopi, stämmer om det utgås från elevernas svar. Författare har hävdad att värdegrunden inte är en beskrivning av verkligheten, utan visar hur exempelvis en skola/lärare bör förhålla sig till de värderingar som står skrivna i Lpo 94. Vilket även elevernas åsikter bekräftar. Då totalt 20 av 20 elever kan svara att lärare har solidaritet med svaga och utsatta med praktisk handling, så kan det vid det tillfället hävdas att värdegrunden är en beskrivning av verkligheten. Till dess är värdegrunden i hög grad diskutabel, därför att den inte omfattar alla elever samt för att dess innehåll är otydlig.

8. Kritisk granskning av arbetet och förslag på vidare forskning

I detta kapitel sker en kritisk granskning av denna uppsats och förslag på vad som vidare kan forskas om inom området.

Att ställa vissa frågor som är av känslig karaktär kan ibland göra människor obekväma. Alla intervjufrågor som ställdes till respondenterna besvarades av eleverna. Dock var det en fråga som var av känslig karaktär vilken kan ha medfört ett mindre riktigt svar. Denna fråga handlade om eleverna hade utsatt någon för kränkningar? (se bilaga, fråga två). Det kan vara svårt för en människa att erkänna för sig själv, eller någon annan, hur denne har kränkt en annan individ eller varför denne handlat som den gjort. Anledningen till detta kan vara att en elev som kränkt andra inte känner sig stolt över sitt beteende och helst inte vill tala om det. En annan anledning kan vara att eleverna inte var helt anonyma när de besvarade frågorna då det var muntliga intervjuer, som skedde ansikte mot ansikte. Med detta sagt påvisas att svaren på den frågan inte kanske är fullständiga på grund av de skälen.

Vidare ansågs en begreppsdiskussion vara nödvändig för att kunna genomföra undersökningen och få fram ett resultat. Detta för att det i begreppsdiskussionen uppkommer synpunkter angående begreppet värdegrund som används i undersökningen.

Alla människor kan ha fördomar och förutfattade meningar om olika saker vilket kan göra det svårt för en person att alltid vara objektiv. Därför är det viktigt att referera till de delar där objektiviteten inte alltid är fläckfri.

Valet av metod måste passa undersökningen som skall genomföras för att forskaren skall kunna få fram ett resultat på ett riktigt sätt, och för att metoden skall anses vara lämplig. Vid utgångspunkten av en induktiv ansats sägs det att forskaren går ut i forskningsfältet helt utan förväntningar och samlar in material. Att en forskare inte har förväntningar vid insamlandet av material, stämmer inte helt. Som forskare finns en uppsättning av frågor redan i början av arbetet vilket denne hoppas på att få besvarade. Ett förararbete med förtänkta frågor kring ämnet, som är av intresse att undersökas, är nödvändigt. Då frågorna till respondenterna ställdes innebar det givetvis att något särskilt efterfrågades. Respondenterna hade dock friheten att tala om annat också vilket på sätt och vis tyder på att dem inte styrdes helt och hållet utan fick även tala om annat som var viktigt för dem.

Den hermeneutiska synen som arbetet har grundat sig på handlar om att vilja förstå och tolka. Frågor ställdes till respondenterna vilka i sin tur gav svar som skulle förstås och tolkas. Därför var den hermeneutiska synen mest lämplig för denna undersökning.

Anledningen till att det gjordes en kvalitativ undersökning var att skapa en djup förståelse av problemet genom att samla in information från eleverna. Hade däremot en kvantitativ undersökning genomförts skulle resultatet av enkäten inte ge tillräcklig med information av problemet som studeras. Vidare skulle detta innebära att informationen skulle vara för ytlig för att beröra problemet på djupet. Därmed bidrog den kvalitativa metoden till en djup förståelse som i sin tur besvarat frågeställningen.

Genom användandet av primära och sekundära källor i diskussionsdelen har ett resultat kunnat påvisats.

Under arbetet med denna undersökning väcktes flera frågor som det gärna hade gjorts en fördjupning i, men på grund av undersökningens begränsningar var detta inte möjligt. Då får dessa frågor fungera som förslag på vidare forskning: Varför uppstår kränkningar bland tjejer? Vad har gjorts för att sprida kunskap om hur kränkningar mellan tjejer skall förebyggas? Hur kan lärare/skola ta tillvara på elevers åsikter när det gäller att förebygga kränkningar och hantera dem när de väl har uppstått? Vad har lärare för syn på hur elevers åsikter skall efterfrågas? En större undersökning, det vill säga med fler elever, skulle kunna göras med denna frågeställning. Hur uppfattar elever de resterande värdena? Om denna fråga skulle undersökas skulle forskare synliggöra perspektivet som eventuellt råder bland elever.

9. Slutord

I detta kapitel sägs ett par ord om hur viktiga barns åsikter är och bör vara.

Genom denna undersökning har en större förståelse, för en del elevers åsikter om det grundläggande värdet, vuxit fram. Resultatet har fått mig att fundera på min blivande lärarroll och hur jag kommer att förhålla mig till olika situationer gällande det grundläggande värdet. Det är också min förhoppning att denna uppsats skall läsas och skapa diskussion bland vuxna om att ta mer hänsyn till barns åsikter, eftersom att det är av stor betydelse att denna forskning skall bidra till bättre kommunikation mellan vuxna och barn.

10. Källförteckning

Nedan finns en lista på de böcker, elektroniska källor och begrepp som använts i uppsatsen.

Andersen, Ib (1998) *Den uppenbara verkligheten- Val av samhällsvetenskaplig metod*, Studentlitteratur, Lund

Bryman, Alan (1997) *Kvantitet och kvalitet- Samhällsvetenskaplig forskning*, Studentlitteratur, Lund

Bryman, Alan (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder*, Liber, Malmö

Colnerud, Gunnel (2004) *Värdegrund som pedagogisk praktik och forskningsdiskurs- Institutionen för beteendevetenskap*, Linköpings Universitet. Pedagogisk forskning i Sverige Årg 9 Nr 2 S 81-98 Issn 1401-6788

Denscombe, Martyn (2009) *Forskningshandboken- För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*, Studentlitteratur, Lund

Jacobsen, Dag Ingvar (2002) *”Var, hur och varför?- Om metodval i företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen*, Studentlitteratur: Lund

Linde, Göran (2001) *Värdegrund och svensk etnicitet*, Studentlitteratur, Lund

Läraryrket (2005) *Läroplaner, skollagen, Policydokument- från lärarnas riksförbund*

Nykänen, Pia (2008) *Värdegrund, demokrati och tolerans- om skolans fostran i ett mångkulturellt samhälle*, Göteborgs Universitet

Orlenius, Kennert (2001) *Värdegrunden- finns den?* Malmö, Förlag Runa

Sigurdson, Ola (2002) *Den goda skolan*, Studentlitteratur, Lund

Tham, Amelie (2000) *En bok om de grundläggande värdena och skolan. På uppdrag och i samarbete med projektet värdegrunden i praktiken.* <http://www.skolverket.se>

Tischner, Józef (1984) *Solidaritetens etik*, Malmö

Thornberg, Robert (2004) *Värdepedagogik- Institutionen för beteendevetenskap*, Linköpings Universitet. Pedagogisk forskning i Sverige Årg 9 Nr 2 S 99-114 ISSN 1401-6788

Palme, Olof (2006) *Solidaritet utan gränser- tal och texter i urval*, Falun

Zackari, Gunilla & Modigh, Fredrik (2000) *Värdegrundsboken- Om samtal för demokrati i skolan*

10.1 Elektroniska källor

Tham, Amelie (2000) *En bok om de grundläggande värdena och skolan. På uppdrag och i samarbete med projektet värdegrunden i praktiken.*

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=592>

<http://www.annerstaskolan.huddinge.se/> Likabehandlingsplan (planer: år 09/10)

10.2 Begrepp

<http://www.ne.se/mobbning>

http://www.ne.se/%C3%A4rekr%C3%A4nkning?i_h_word=kr%C3%A4nkningar

<http://www.ne.se/solidarisk>

10.3 Intervjumaterial

Intervjumaterialet är skrivet för hand, det vill säga intervjuerna har inte spelats in eftersom att eleverna inte ville bli inspelade.

Som läsare kan denne få tillgång till undersökningens intervjumaterial genom att maila till följande adress: Stalina_abdo@hotmail.com

11. Bilagor

Nedan finnes samtliga intervjufrågor som respondenterna fick svara på.

11.1 Intervjufrågor

1. Tycker du att lärarna/skolan arbetar för att hjälpa svaga och utsatta. Om ja, på vilket sätt arbetar de? Om nej, har du vid något tillfälle upplevt att en lärare inte har agerat mot kränkande handlingar?
2. Har du bevittnat en kränkande handling, själv upplevt en eller utsatt någon för det? Vad gjorde lärarna/ skolan för att ”lösa” situationen?
3. Har lärarna någon gång diskuterat med er elever om kränkande handlingar och hur man skall bete sig mot varandra? Var och i vilket sammanhang kan detta ha skett? På vilket sätt uttrycker sig lärarna? Upplever du att det sker många kränkningar i skolan?
4. Tar du eget ansvar för att förhindra kränkande handlingar och liknande?
5. Skall skolan bara ge kunskap om de olika ämnena ni undervisas i eller skall lärarna också fostra eleverna till att bli ansvarsfulla samt visa respekt och ha tolerans.